

Annie Declerck

In memoriam Joseph Chaikin (1935-2003)

Joseph Chaikin Foto David Hughes

*'Open was the right name for his theatre.
We see more now, and the light is his.'*

Met bovenstaande woorden huldigde Judith Malina in *The Village Voice* Joe Chaikin, acteur, regisseur, auteur en oprichter van het New-Yorkse Open Theater. Hij stierf in zijn slaap, op 22 juni. Chaikin was zijn hele leven lang een hartpatiënt wiens overlevingskansen minimaal werden geacht. Elke nieuwe dag was voor hem een mirakel. Zijn ziekte lag aan de basis van zijn roeping: toen hij 10 jaar was, speelde hij theater in een kindershospitaal voor. De dood was nooit ver.

Een maand eerder, op 9 mei, overleed Jack Gelber, auteur van *The Connection*. Edward

Albee bestempelde deze voorstelling als *'one of the most exciting things I ever saw, or any of us ever saw.'* De vorm van *The Connection* is ontleend aan de jazz: er wordt om beurten geïmproviseerd op een thema. In een kamer wachten junkies op de komst van een dealer die hen heroïne moet bezorgen. De situatie wordt gefilmd en besproken. Een producer en een schrijver geven aanduidingen. Een live jazzcombo, geleid door altsaxofonist Jackie McLean, reageert op de situaties. De structuur is slordig en geeft een gevoel van improvisatie. Tekst, vorm en schrijftuur zijn werkelijk baanbrekend voor die tijd. In dit stuk debuteert Joseph Chaikin in 1959 als acteur bij The Living Theater.

De relatie met Julian Beck en Judith Malina van The Living Theater zou erg belangrijk en verrijkend blijken voor Chaikin. Hun politiek en sociaal engagement opent zijn ogen voor het onrecht in de wereld. Ook hun belangstelling voor Brecht werkt aanstekelijk. 'Brecht zou een perfect lid van The Living Theater geweest zijn,' beweert Chaikin ooit, 'want hij wilde weten hoe we leven.'

De rol van heroïneverslaafde in *The Connection* begint na enige tijd behoorlijk op Chaikins gemoed te werken. Hij verlaat de groep en keert later weer terug als Galy Gay in Brechts *Man is Man*, een vertolking die hem zijn eerste Obie Award oplevert.

Chaikins sociale betrokkenheid groeit met het vertolken van deze rol. Hij begint rechtstreeks naar het publiek toe te spelen en trekt in zijn bedenkingen over acteren het psychologisch theater en de Strasbergmethode in twijfel: theater mag geen individuele introspectie zijn, maar is een ontmoeting tussen acteur en publiek.

Als volgende stap wil Chaikin binnen The Living Theater een laboratorium oprichten, maar voor dit plan vindt hij alleen gehoor bij Malina. De rest van de groep beschouwt het theater als een middel om te denken en te leven en heeft tijd noch interesse voor zulke oefeningen. Maar op termijn zou Chaikin het werk van The Living Theater wel degelijk gaan beïnvloeden. Zijn oefeningen worden toegepast in latere producties zoals *Mysteries and smaller pieces*, *Frankenstein* en *Antigone*. Ze structureren het spelgedrag en theatricaliseren het anarchistisch betoog van de groep.

In 1963 verzamelt Chaikin, op dat moment nog acteur bij The Living Theater, rond zich een aantal acteurs en schrijvers die misnoegd zijn over de gang van zaken in het gevestigde theater. Hij start met hen een workshop: onder de noemer Open Theater wordt er geoefend, geïmproviseerd, gediscussieerd. Critici, denkers en schrijvers als Paul Goodman, Susan Sontag en Gordon Rogoff geven theoretische input. *'We ask questions, and in response we experience a dynamic silence. In effect we are joined to each other ... by what we don't understand.'*

Enkele maanden later worden er improvisaties opgevoerd, naast korte stukken van Megan Terry, Jean-Claude van Itallie en Brecht, voor een publiek in het Sheridan Square Playhouse bij La MaMa – een publiek dat het beu is het doek te zien opgaan op interieurs en op feiten die hun eigen wereld weerspiegelen. Wat zich die avond afspeelt, zal de geschiedenis ingaan als een van de meest interessante, levendige experimentele theateravonturen uit de tweede helft van de twintigste eeuw: de overgang van naturalisme naar abstractie.